

Date: 29th May-2025

**“O‘ZBEK TILIGA INGLIZ TILIDAN KIRIB KELGAN O‘ZLASHMA
SO‘ZLARNING TARJIMA STRATEGIYALARI: FONETIK, SEMANTIK VA
STILISTIK TAHLIL”**

Uzokova Nazira Tulkin qizi

Oriental Universiteti magistri

e-mail: uzoqovanazira@gmail.com

Ilmiy rahbar: **I.A. Siddikova**

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tilidan o‘zbek tiliga kirib kelgan o‘zlashma so‘zlarning tarjima strategiyalari fonetik, semantik va stilistik jihatdan tahlil qilinadi. Fonetik strategiyalar so‘zlarning tovush tizimiga moslashtirilishini, semantik strategiyalar esa ma‘no o‘zgarishlari va kengayishlarini o‘rganadi. Stilistik tahlil esa so‘zlarning uslubiy xususiyatlarini va ularning matndagi funksiyalarini ko‘rsatadi. Maqolada turli sohalardan olingan misollar orqali bu strategiyalar amaliy jihatdan yoritiladi.

Kalit so‘zlar O‘zbek tili: o‘zlashma so‘zlar, inglizcha so‘zlar, fonetik tahlil, semantik tahlil, stilistik tahlil, o‘zbek tili, leksikologiya, til o‘zgarishlari.

Аннотация: В данной статье анализируются стратегии перевода заимствованных слов из английского языка в узбекский с фонетической, семантической и стилистической точек зрения. Фонетические стратегии рассматривают адаптацию звуковой структуры слов, семантические — изменения и расширения значений, а стилистический анализ фокусируется на функциональных и стилистических особенностях слов в тексте. Примеры из различных областей иллюстрируют применение этих стратегий на практике.

Ключевые слова: Русский язык: заимствованные слова, английские слова, фонетический анализ, семантический анализ, стилистический анализ, узбекский язык, лексикология, языковые изменения.

Abstract: This article analyzes the translation strategies of English loanwords into Uzbek from phonetic, semantic, and stylistic perspectives. Phonetic strategies examine the adaptation of sound structures, semantic strategies explore changes and expansions in meaning, and stylistic analysis focuses on the functional and stylistic features of words within texts. Examples from various fields illustrate the practical application of these strategies.

Keywords: loanwords, English words, phonetic analysis, semantic analysis, stylistic analysis, Uzbek language, lexicology, language changes.

KIRISH

So‘nggi yillarda ingliz tilidan o‘zbek tiliga ko‘plab so‘zlar kirib kelmoqda. Bu so‘zlar turli sohalarda, jumladan, texnologiya, sport, madaniyat va kundalik hayotda faol qo‘llanilmoqda. Ularning tarjimasi va moslashtirilishi tilshunoslar uchun dolzarb masalaga aylangan. O‘zlashma so‘zlarning tarjima strategiyalarini o‘rganish, ularning

Date: 29th May-2025

o'zbek tilidagi fonetik, semantik va stilistik xususiyatlarini tahlil qilish orqali, tilimizning boyishiga va uni xalqaro miqyosda rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda tarjimonlar va tilshunoslar oldida turli muammolar va vazifalar paydo bo'ladi.

Ushbu maqolada ingliz tilidan o'zbek tiliga kirib kelgan o'zlashma so'zlarning tarjima strategiyalari fonetik, semantik va stilistik jihatdan o'rganiladi. Maqolada turli sohalardan olingan misollar orqali bu strategiyalar amaliy jihatdan yoritiladi.

ASOSIY QISM

O'zbek tiliga ingliz tilidan kirib kelgan o'zlashma so'zlar tilning zamonaviy taraqqiyotida muhim o'rin tutmoqda. Bu so'zlarning fonetik, semantik va stilistik xususiyatlari ularning qanday shaklda tilga singib borishini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Tahlillar ko'rsatishicha, inglizcha o'zlashma so'zlar fonetik jihatdan o'zbek tilining tovush tizimiga moslashtiriladi. Masalan, ingliz tilidagi „

“computer” so'zi o'zbek tilida “kompyuter” shaklida ishlatiladi. Bunda inglizcha urg'u tizimi, tovushlar ketma-ketligi o'zbekcha talaffuzga soddalashtirilib beriladi. Bu kabi moslashuvlar so'zlarni xalq tilida tezroq qabul qilinishiga sabab bo'ladi. Talaffuzda to'g'rilashish, so'z oxirlarining “-ing” kabi bo'g'inlardan voz kechilishi (masalan, “marketing” – “marketing” training” – *trenirovka*) yoki inglizcha tovushlarning o'zbek talaffuziga mos tushirilishi keng kuzatiladi.

Semantik tahlil esa bu so'zlarning o'zbek tilida qanday ma'no o'zgarishlariga uchrashi yoki saqlanib qolishini ko'rsatadi. Ko'plab o'zlashma so'zlar asl inglizcha ma'nosini saqlagan holda ishlatilayotgan bo'lsa-da, ayrimlari kontekstga mos ravishda kengaygan yoki toraygan. Misol uchun, *manager* so'zi ingliz tilida tashkilot yoki loyiha boshqaruvchisini anglatrsa, o'zbek tilida bu atama har qanday rahbar yoki mutasaddi shaxsga nisbatan ishlatilmoqda. Boshqa bir misolda, *blogger* atamasi ingliz tilida turli mavzularda kontent yaratuvchini bildirsa, o'zbek tilida faqat ijtimoiy tarmoqlarda faol shaxslar bilan cheklanib qolgan. Bunday semantik moslashuvlar til muhitining ijtimoiy-madaniy xususiyatlariga bevosita bog'liqdir.

Ushbu so'zlarning stilistik xususiyatlari ham tahlil markazida turadi. Zamonaviy o'zbek tili uslubida inglizcha o'zlashmalar asosan ilmiy, texnik, axborot-kommunikatsion va kundalik nutq qatlamlarida faol ishlatilmoqda. Masalan, “ startup, email, content, hashtag” kabi atamalar internet va texnologiyaga oid matnlarda, “deadline, presentation, manager” kabi so'zlar esa rasmiy-idoraviy uslubda keng uchraydi. Bu o'zlashmalar ayrim hollar da nutqga zamonaviylik, global qarash va texnik bilim ifodasi kiritadi. Shu bilan birga, ayrim o'zlashma so'zlar tildagi stilistik soddalik va ifoda aniqliligini murakkablashtirishi mumkin.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bu so'zlar faqat lingvistik emas, balki ijtimoiy xususiyatlar bilan ham bog'liq. Yoshlar o'rtasida inglizcha o'zlashmalarni ishlatish zamonaviylik belgisi sifatida qaralmoqda. So'rovnoma natijalariga ko'ra, 18–30 yosh orasidagi ishtirokchilarning 78 foizi inglizcha o'zlashmalarni kundalik muloqotda ishlatishini bildirgan. Shuningdek, o'zbek tilidagi muqobillar mavjud bo'lsa ham, inglizcha

Date: 29th May-2025

shakllarga nisbatan ko‘proq ishonch va afzallik beriladi. Masalan, “content* so‘zi o‘rniga “mazmun” yoki “manager” o‘rniga “boshqaruvchi” so‘zlar mavjud bo‘lsa-da, inglizcha variantlar yanada “prestijli”roq deb qabul qilinmoqda. Grafik va imlo jihatdan esa bu so‘zlarning yozilishi muammoli holatlarni yuzaga keltirgan. Inglizcha shaklda yozish (masalan, “online”, “offline”, “email”) bilan bir qatorda o‘zbekcha transkripsiyalar (masalan, “onlayn”, “kompyuter”) aralashmasi kuzatilmoqda. Bu esa yozma tilning normativligini buzadi. Lug‘atshunoslar va til siyosati yurituvchi muassasalar tomonidan bu borada yagona me‘yor va qo‘llanma ishlab chiqilishi zarur. Terminologik tizimda esa inglizcha atamalar ayniqsa texnika va IT sohasida dominant o‘ringa ega. Bu sohalarda “software”, “plugin”, “application” kabi atamalarning o‘zbekcha muqobillari mavjud bo‘lmasligi yoki ommalashmaganligi, ularning to‘g‘ridan-to‘g‘ri qo‘llanishiga sabab bo‘lmoqda. Bunday holat tilning ichki resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini cheklab, til mustaqilligiga salbiy ta‘sir qilishi mumkin. Shu sababli, ilmiy-texnik lug‘atlar, soha mutaxassislari bilan hamkorlikda atama yaratish ishlari kengaytirilishi lozim.

Mass-media va ijtimoiy tarmoqlarda bu so‘zlarning o‘rni ayniqsa muhim. Tahlil qilingan 500 dan ortiq maqola va ijtimoiy postlar orasida eng ko‘p ishlatilgan inglizcha o‘zlashmalar quyidagilar bo‘ldi: “trend, content, blog, like, story, post”. Ularning tez-tez ishlatilishi ularni ommaviylashtirib yuboradi va asta-sekin til tizimiga singdiradi. Biroq, ular bilan birga o‘zbekcha sinonimlarning chekinib borishi ham til uchun xavf tug‘diradi. Shu sababli, mass-media vositalarida ikki tilli muvozanatni saqlash, tarjima madaniyatini shakllantirish zarurdir.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilidan kirib kelayotgan o‘zlashma so‘zlar o‘zbek tilining fonetik, semantik va stilistik tizimiga turlicha darajada moslashmoqda. Bu jarayonda til siyosati, lug‘atshunoslik va ta‘lim sohalari muvofiqlashtirilgan harakat olib borishi kerak. Tashqi tillardan kirib kelayotgan har bir o‘zlashma so‘z til boyligiga aylanishi yoki uning salmog‘ini kamaytirishi mumkin. Shu bois, ularni chuqur o‘rganish, tahlil qilish va me‘yorlashtirish har qanday zamonaviy lingvistik siyosatning ajralmas qismi bo‘lishi lozim.

Ushbu tadqiqotda ingliz tilidan o‘zbek tiliga kirib kelgan o‘zlashma so‘zlarning fonetik, semantik va stilistik xususiyatlarini tahlil qilish uchun quyidagi metodlardan foydalanildi:

Deskriptiv-tahliliy metod – o‘zlashma so‘zlar real til muhitida qanday ishlatilayotganini tavsiflash va ularning lingvistik xususiyatlarini aniqlash uchun qo‘llanildi. Komparativ (taqqoslovchi) metod – ingliz tilidagi so‘zlar bilan ularning o‘zbek tilidagi shakllari o‘zaro taqqoslandi. Korpus tahlili – zamonaviy o‘zbek matnlari (mass-media, bloglar, ilmiy maqolalar, ijtimoiy tarmoqlar)dan o‘zlashma so‘zlar tanlab olinib, ularning qo‘llanilish chastotasi va uslubiy konteksti o‘rganildi. So‘rovnoma usuli – til foydalanuvchilari orasida (asosan talaba va yoshlar) so‘zlarni tushunish va ishlatish darajasini aniqlash maqsadida qisqacha so‘rov o‘tkazildi. Tadqiqot 2023–2025 yillar davomida to‘plangan real matnlar, lug‘atlar, va Internet resurslari asosida olib borildi.

Date: 29th May-2025

Fonetik jihatdan, o‘zlashma so‘zlarning aksariyati o‘zbek tilining fonetik tizimiga soddalashtirilgan shaklda moslashtirilgani aniqlandi. So‘zlardagi urg‘u, tovushlar ketma-ketligi va ba‘zi undoshlar fonetik moslashtirish orqali o‘zbekcha shaklga o‘zgartirilgan. Semantik jihatdan, inglizcha so‘zlar o‘zbek tilida ba‘zan asl ma‘nosini saqlab qolgan bo‘lsa-da, ko‘pincha ularning ma‘nosi kontekstdan kelib chiqib toraygani yoki kengaygani kuzatildi. Ba‘zi atamalar esa butunlay yangi ma‘no kasb etgan. Stilistik jihatdan, o‘zlashma so‘zlar asosan zamonaviy kontekstlarda – texnologiya, marketing, biznes, ijtimoiy tarmoqlar, moda, sport va madaniyat sohalarida keng tarqalgan. Bu so‘zlar turli nutq uslublarida turlicha qabul qilinmoqda.

Sotsiologik jihatdan, so‘rovnomalar natijalari shuni ko‘rsatdiki, yosh avlod inglizcha o‘zlashmalarni tez qabul qiladi, ko‘pincha ular hatto o‘zbekcha muqobilini bilmasdan inglizcha shaklini ishlatadi. Keksaroq avlod esa bunday so‘zlarga ehtiyotkorlik bilan yondashadi. Til siyosatiga ta‘siri – o‘zlashma so‘zlar ko‘paygani sari o‘zbek tilining leksik tizimida murakkabliklar yuzaga kelmoqda. Shu bois, ushbu so‘zlarni rasmiylashtirish, normallashtirish va muqobillarini yaratish zarurati tug‘ilmoqda. Mass-media va ijtimoiy tarmoqdagi korpus tahlili shuni ko‘rsatdiki, eng ko‘p ishlatilayotgan inglizcha o‘zlashmalar qatoriga content, trend, marketing, startup, blog, post, story, like, manager kiradi.

XULOSA O‘zbek tiliga ingliz tilidan kirib kelgan o‘zlashma so‘zlar bugungi tilshunoslikdagi eng dolzarb va bahsli mavzulardan biridir. Ularning fonetik, semantik va stilistik jihatdan tahlil qilinishi orqali nafaqat tilimizdagi leksik o‘zgarishlar, balki bu o‘zgarishlarning chuqur ildizlari va oqibatlarini ham aniqlash mumkin bo‘lmoqda. Bu tahlillar, ayniqsa, global axborot oqimi, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy-madaniy jarayonlar ta‘sirida tilga kirib kelayotgan yangi birliklar bilan bog‘liq. Fonetik moslashtirishlar tilni talaffuz jihatidan qulaylashtirishga xizmat qilsa, semantik transformatsiyalar so‘zlarning kontekstda yangi ma‘nolarga ega bo‘lishi yoki mavjud ma‘nolarining kengayishi bilan bog‘liq. Stilistik tahlil esa ushbu so‘zlarning matnlardagi uslubiy yukini, funksional o‘rnini, rasmiy va norasmiy kontekstda qanday xizmat qilayotganini ochib beradi. Bu uch qatlam orqali tarjima strategiyalarini ko‘p qirrali, tizimli yondashuv asosida o‘rganish mumkin bo‘ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tarjima strategiyalari oddiy so‘z almashinuvi emas, balki madaniy, ijtimoiy, kommunikativ va lingvistik komponentlarning uzviy uyg‘unligidir. Tarjimonlar o‘zlashma so‘zlarga yondashishda har doim auditoriya, madaniy kontekst va til normalarini hisobga olishi lozim. Ayniqsa, yoshlar tili va internet diskursi doirasida bunday so‘zlarning tarqalishi juda faol bo‘lib, ular uchun aniq me‘yoriy yondashuv zarur. Kelajakda inglizcha o‘zlashma so‘zlarning tarjimasi bilan bog‘liq strategiyalarni yanada tizimlashtirish, ilmiy asoslash, akademik lug‘atlar va tarjima metodikalari asosida mustahkamlash zarurati tug‘iladi. Bu borada O‘zbekiston tilshunoslari, tarjimonlari, mualliflari va ommaviy axborot vositalari hamkorlikda faol ishlashi kerak. Shu tarzda o‘zbek tili global til makonidagi mavqegini saqlagan holda, o‘z milliy ko‘rinishini ham asrab qoladi.

Date: 29th May-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmonov, O. (2021). "Ingliz tilidan o'zbek tiliga kirib kelgan o'zlashma so'zlarning fonetik tahlili". Toshkent Davlat Tilshunoslik Instituti.
abdurahmonov.o@tdti.uz
2. Islomova, M. (2022). "Semantik o'zgarishlar va til o'zlashuvi: Inglizcha o'zlashma so'zlar misolida". O'zbekiston Milliy Universiteti.
islomova.m@omu.uz
3. Karimov, D. (2023). "Stilistik tahlil asosida o'zbek tiliga kirib kelgan inglizcha o'zlashmalar". Tilshunoslik jurnali, 15(2), 45-60.
karimov.d@lingvu.uz
4. Toshpulatov, S. (2020). "O'zbek tilida ingliz tilidan kirib kelgan so'zlarning tarjima strategiyalari". Ilmiy ishlar to'plami, 9, 78-85.
toshpulatov.s@uzsci.uz
5. Nurmuhammadova, G. (2021). "Lingvistik va madaniy kontekstda o'zlashma so'zlar". O'zbekiston Fanlar Akademiyasi, Filologiya bo'limi.
nurmuhammadova.g@ufa.uz
6. Rahmonov, J. (2022). "Texnologik sohada inglizcha o'zlashma so'zlarning terminologiyasi". Ilmiy maqolalar to'plami, 11(4), 112-120.
rahmonov.j@tech.uz
7. Saidova, L. (2023). "Mass-media va internetdagi inglizcha o'zlashmalar: stilistik va ijtimoiy tahlil". Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti. saidova.l@tatu.uz
8. Yusupov, K. (2021). "O'zbek tilida inglizcha o'zlashmalarning yozma normativligi muammolari". Til va Tarjimonlik jurnali, 5(1), 33-40. yusupov.k@ling.uz

